

تأثیر گردشگری بر افزایش درآمد روستاییان با تأکید بر مولفه‌های زیست محیطی مطالعه موردی: روستاهای بخش چابکسر شهرستان رودسر

صابره صلاح کار^{۱*}، حمید جعفری^۲، کتابون علیزاده^۳

۱- دانش آموخته مقطع دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران

۲- دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران

۳- دانشیار جغرافیای انسانی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران

چکیده

برای کشورهایمانند ایران، درآمدهای نفتی نوعی رانت اقتصادی تلقی می‌شود که فاقد هرگونه اثرات القایی مستقیم از لحاظ بالا بردن سطح تولید در اقتصاد است. در حالیکه صنعت گردشگری به صورت زنجیروار با برخی از فعالیت‌های اقتصادی وابستگی دوسویه دارد و رونق آن، از لحاظ افزایش درآمدها در اقتصاد کشور میزبان تأثیر به‌سزایی می‌گذارد. هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی اثرات گردشگری در افزایش درآمد روستاهای مورد مطالعه می‌باشد که به شیوه پیمایشی و توصیفی-تحلیلی انجام شده است. جامعه آماری تحقیق ساکنان ۷ روستای منتخب گردشگرپذیر از دو بخش سیاهکلرود و اوشیان بخش چابکسر شهرستان رودسر می‌باشند که براساس فرمول کوکران ۳۳۱ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای انجام گرفته است. پرسشنامه مهمترین ابزار جمع‌آوری اطلاعات در تحقیق حاضر است که روایی آن از سوی متخصصان فن مورد تأیید قرار گرفته و پایایی ابزار تحقیق با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۴ به تأیید رسیده است نتایج به دست آمده از آزمون علامت و فریدمن، افزایش درآمد روستاییان با میانگین ۳/۷۹ و انحراف معیار ۰/۵۱ را تبیین نمود.

کلید واژه‌ها: گردشگری روستایی، درآمد، چابکسر، شهرستان رودسر.

The effect of tourism on increasing the income of villagers with emphasis on environmental components (Case study: Villages of Chaboksar section of Rudsar county)

Sabereh Salahkar^{*1}, Hamid Jafari², Katayon Alizadeh³

1- PhD in Geography and Rural Planning, Department of Geography and Rural Planning, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

2- Associate Professor, Department of Geography and Rural Planning, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

3- Associate Professor, Department of Geography and Rural Planning, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

Abstract

For countries like Iran, oil revenues are considered as an economic rent that has no direct inductive effects in terms of raising the level of production in the economy. While the tourism industry has two-way dependence with some economic activities in a chain and its prosperity has a significant impact on the host country's economy in terms of revenue growth. The main purpose of this study is to investigate the effects of tourism on increasing the income of the studied villages, which has been done by survey and descriptive-analytical methods. The statistical population includes the residents of 7 selected tourist villages from Siakhlrud and Oshian districts of Chaboksar in Rudsar County which according to Cochran's formula, 331 people were selected using stratified sampling method. Questionnaire is the most important data collection tool in the present study, which its validity has been confirmed by technical experts and the reliability of the research instrument was confirmed using Cronbach's alpha coefficient of 94%. The results obtained from the sign and Friedman test explained the increase in villagers' income with an average of 3.79 and a standard deviation of 0.51.

Keywords: Rural Tourism, Income, Chaboksar, Rudsar County

* Corresponding author E-mail address: mahdis.motevali1359@gmail.com

مقدمه

کشورهای در حال رشد که وابستگی زیادی به اقتصاد تک‌محصولی دارند و از تغییر قیمت کالاها به شدت آسیب می‌بینند می‌توانند گردشگری را برای تنوع‌بخشی به اقتصاد و پایدار نمودن آن به‌عنوان شکل مطلوب از دگرگون‌سازی برگزینند. (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۹۲: ۸۲-۶۴). گردشگری به‌عنوان یک کارکرد اقتصادی مکمل در کنار سایر فعالیت‌های تولیدی و خدماتی در سطح مناطق روستایی و محلی می‌تواند به‌عنوان ابزار توسعه اقتصادی نقش ایفا نماید. (یاسوری، ۱۳۹۴: ۱۷۷). از این رو به‌عنوان پدیده جغرافیایی در نواحی روستایی، متن فضایی مختص به خود را تولید می‌کند (سقایی و جوانبخت، ۱۳۹۱: ۵۱) گردشگری روستایی به‌عنوان یک کارکرد فراساختاری می‌تواند از طریق مشارکت و وابستگی به سایر بخش‌های اقتصادی و فرهنگی جامعه گسترش و تداوم یابد و به نوبه خود در رشد و تعالی روستا و بالطبع گره خوردن آن با توسعه ملی نقش مهمی در فرآیند توسعه ایفا کند (شمس‌الدینی، ۱۳۸۹: ۹۶). از جمله اثرات مطلوب گردشگری در حوزه مقصد در بعد اقتصادی؛ اشتغال‌زایی، افزایش درآمد سرانه افراد، ضریب تکاثری، افزایش درآمد ارگانهای دولتی، ارتقاء استانداردهای زندگی، کمک به رونق اقتصاد ملی، افزایش میزان سرمایه‌گذاریها، بهبود زیرساخت‌ها، افزایش درآمدهای مالیاتی و ... می‌باشد. (قدمی و غلامیان، ۱۳۹۳: ۱۰۱). درهم تنیدگی فعالیت‌های اقتصادی حول محور گردشگری با دیگر شاخص‌های اقتصادی به حدی است که به‌عنوان مثال رشد اقتصادی موجب رشد گردشگری و افول اقتصادی موجب افول گردشگری می‌گردد (پورمحمدی و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۰۷). پایداری اقتصادی از سودآوری عرضه خدمات از طرف جامعه محلی به گردشگران ناشی می‌شود و یکی از عوامل مهم برای برآورد این عامل، توجه به توزیع عادلانه درآمد بین مشارکت‌کنندگان در این فعالیت می‌باشد (مطیعی لنگرودی و رضائیه، ۱۳۹۲: ۸۱). افزایش کارایی گردشگری در روند توسعه در وهله اول نیازمند انتخاب نوعی راهبرد اقتصادی است که با گردشگری سازگار باشد (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۹۲: ۸۳). بخش چابکسر شرقی‌ترین بخش استان گیلان و همجوار با استان مازندران است. دو ویژگی همجواری با استان مازندران به‌عنوان یکی از قطب‌های اصلی گردشگری کشور و همچنین تنوع جغرافیایی حاکم (ساحلی، کوهستانی، پایکوهی و جلگه‌ای) موجب شده که این بخش مورد توجه گردشگران قرار گیرد. ساکنان روستایی منطقه به فعالیت‌های مختلف کشاورزی مانند کشت برنج، پرورش گل و گیاهان زینتی، باغداری مرکبات، پرورش گیاهان دارویی، چای، فندق و همچنین صیادی می‌پردازند. ضمناً گلیم بافی، نمدالی و چادر شب بافی از مهمترین صنایع دستی این منطقه محسوب می‌شود. تنوع فعالیت‌های اقتصادی و جاذبه‌های طبیعی (دریا، رودخانه، کوه، جنگل) از یکسو و قرارگیری در مسیر اصلی جاده‌های کشور از سوی دیگر بخش چابکسر و بخصوص روستاهای آن را به مقصد گردشگری تبدیل کرده است. در دهه‌های اخیر با توجه به ورود گردشگران به منطقه و بالابردن توان‌های اقتصادی و افزایش اشتغال‌زایی، منطقه دچار تحولاتی شده است، لذا با توجه به افول بخش کشاورزی، ساکنین به دنبال جایگزین و مکمل مناسبی به لحاظ اقتصادی بوده تا رونق رشد پایدار بیافرینند. از این رو گردشگری به‌عنوان گزینه مناسب مورد توجه روستاییان قرار گرفته است. بنابراین با توجه به موارد فوق پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به این سوال است که آیا عملکرد گردشگری در بخش چابکسر موجب افزایش درآمد روستاییان این منطقه شده است؟

• پیشینه تحقیق

سلیمی سودرجانی و همکاران (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان اثرات درآمدی صنعت جهانگردی بر رشد اقتصادی کشورهای اسلامی عضو D8 به بررسی تأثیر درآمدهای گردشگری بر رشد اقتصادی این کشورها پرداخته است. نتایج تحقیق بیانگر آن است که درآمدهای ناشی از جهانگردی تأثیر مثبت و معناداری بر رشد اقتصادی این مجموعه از کشورها داشته است. همچنین تأثیر متغیرهای دیگر، مانند نیروی کار، نسبت تجارت به تولید ناخالص داخلی، سرمایه انسانی و تشکیل سرمایه ناخالص بر رشد اقتصادی این مجموعه از کشورها مثبت و معنادار بوده است. فاضلی و عمانی (۱۳۹۲) در مقاله‌ای تحت عنوان پیامدهای اثر اقتصادی گردشگری بر توسعه روستایی به بررسی تأثیر گردشگری در ایجاد اشتغال و متنوع‌سازی فعالیت‌ها پرداخته‌اند. نتایج تحقیق ایشان نشان می‌دهد که گردشگری با ایجاد مشارکت اجتماعی در افزایش درآمدها مؤثر بوده و به‌عنوان مکمل فعالیت‌های کشاورزی در رشد اقتصادی روستاها نقش ارزنده‌ای داشته است. ملکی و خراسانی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان تحلیل اثرات گردشگری بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی نواحی روستایی به بررسی میزان رضایت ساکنان روستا پرداخته است. نتایج تحقیق بیانگر آن است که رابطه مثبتی بین توسعه گردشگری و شاخص‌هایی همچون افزایش سطح درآمد ساکنان و ایجاد شغل برای جوانان وجود دارد. دراگونیک (۲۰۱۳) در مقاله‌ای با عنوان گردشگری روستایی و توسعه محلی در زمان بحران اقتصادی به بررسی سرمایه‌گذاری و برنامه ریزی توسعه روستایی در جریان بحران‌های اقتصادی پرداخته است. نتایج تحقیق نشان دهنده آن است که گردشگری با تعامل بین تولید محصولات کشاورزی، تولید محصولات سنتی و خدمات گردشگری و با استفاده از منابع موجود مؤثر و پر اهمیت است. البلالی و همکاران (۲۰۱۴) در مقاله‌ای با عنوان برداشتی از پتانسیل توسعه گردشگری

روستایی در جنوب شرقی بوسنی به بررسی توان‌های گردشگری جهت تنوع بخشی به معیشت خانوارهای روستایی پرداخته است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که گسترش گردشگری برای حفظ و ایجاد درآمدهای محلی، اشتغال و بهبود کیفیت زندگی روستاییان مؤثر است. ماکسوموی (۲۰۱۲) در مقاله‌ای با عنوان اثرات اقتصادی گردشگری روستایی در شرق صربستان بر اساس مفهوم توسعه پایدار به شناسایی منابع موجود برای کمک به جامعه محلی بر پایه فعالیت‌های اقتصادی پرداخته است. نتایج تحقیق بیانگر آن است که نوسازی منابع کشاورزی و ظرفیت سازی محلی برای همکاری و مشارکت همه ذی نفعان گردشگری پیش نیاز افزایش درآمد و افزایش رقابت در گردشگری است. موهبکری و همکاران (۲۰۱۴) در مقاله‌ای با عنوان ادراک جوامع محلی در اثر اقتصادی توسعه گردشگری در لنکاو، مالزی به بررسی ارتباط توسعه مؤلفه‌های گردشگری بر اقتصاد روستایی پرداخته است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که گردشگری با درگیر کردن جامعه محلی در فعالیت‌های غیرسنتی موجب افزایش درآمد و بهبود منابع مالی خانوارهای روستایی شده است. (Raghavendra D.V & Vijayachandra Raddy 2016) در مقاله‌ای با عنوان گردشگری روستایی - یک کاتالیزور برای رشد اقتصاد روستایی به بررسی اثرات حمایتی بخش دولتی و بخش خصوصی در توسعه گردشگری روستایی پرداخته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که حمایت از گردشگری روستایی توسط یک دستگاه ذی صلاح، نه تنها مزایای اجتماعی و اقتصادی برای مردم روستا، بلکه موجب تحرک رشد اقتصادی و بهبود استاندارد زندگی ساکنان خصوصاً در کشورهای در حال رشد خواهد بود (Robert B. Richardson 2010) در مقاله‌ای با عنوان سهم صنعت گردشگری به رشد اقتصادی و امنیت غذایی به بررسی راههای رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه پرداخته است. نتایج تحقیق بیانگر آن است که گردشگری با افزایش فرصت‌های کسب و کار و درآمد در تعادل توسعه پایدار و تولید منافع خالص برای ساکنان محلی نقش داشته است. Vytutas Snieska & Kristina Barkauskiene & Vytutas (2014) در مقاله‌ای با عنوان تأثیر عوامل اقتصادی بر توسعه گردشگری روستایی: مورد لیتوانیایی به بررسی میزان درآمد حاصل از گردشگری و ارتباط آن با توسعه اجتماعی و اقتصادی جوامع روستایی پرداخته است. نتایج تحقیق بیانگر آن است که گردشگری نه تنها برای ساکنان محلی فرصت‌های تجاری ارائه می‌دهد بلکه بازسازی مناطق روستایی و توسعه اقتصاد را ترغیب می‌کند و کیفیت زندگی بازدیدکنندگان و جوامع روستایی را افزایش می‌دهد. علاوه بر آن به حفظ و توسعه فرهنگ محلی یاری می‌رساند.

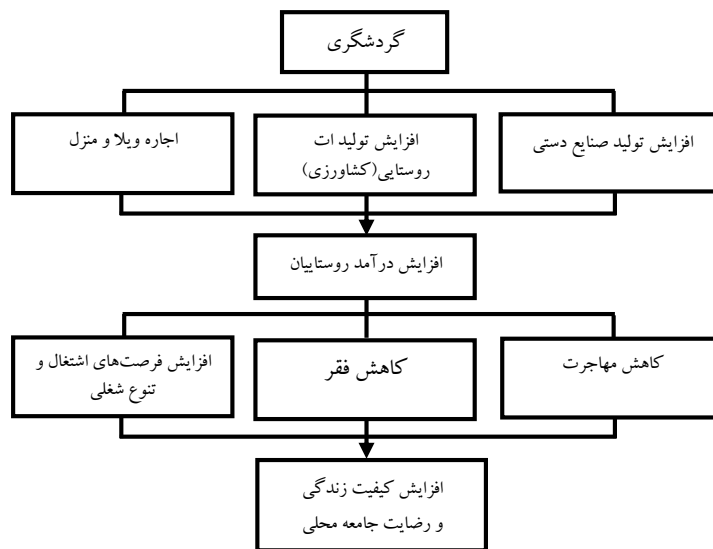
• مدیریت زیست محیطی و تسهیلات گردشگری

آنچه امروزه از پیکار انسان با طبیعت به جای مانده همچون کاهش تنوع زیستی، آلودگی محیط زیست، دخالت‌های انسانی در محیط طبیعت و بهره برداری مداوم از منابع محیط زیست که به تدریج توان جذب و ترمیم محیط زیست را اشیاع کرده است، ریشه در استفاده نادرست انسان از سرزمین و مدیریت غلط یا روش بهره برداری نادرست دارد و در مجموع مبین استفاده غیرمنطقی انسان از سرزمین است. توسعه پایدار گردشگری بعنوان رهنمونی برای مدیریت کلیه منابع قلمداد می‌شود. به طریقی که بتوان نیازهای اقتصادی و اجتماعی را برآورده ساخت و همگنی فرهنگی و سیستم‌های حفاظت زندگی را همراه با افزایش عدالت و مساوات در توسعه، بهبود کیفیت زندگی جوامع و بوجود آوردن کیفیت برتر محیط زیست ایجاد کرد. بنابراین بهبود مدیریت زیست محیطی تسهیلات گردشگری برای کاهش آسیب‌های آن گام اول جهت نیل به اهداف توسعه پایدار گردشگری می‌باشد. توسعه بی رویه فعالیت‌های اقتصادی انسان از یک سو و اتکای بی واسطه و وابستگی معیشتی قشر کثیری از جمعیت رو به رشد جهان به طبیعت از سوی دیگر، روز به روز از تنوع طبیعی اکوسیستم‌ها و زیستگاه‌ها می‌کاهد و محدودیت‌های بیشتری را برای زندگی و بقای حیات وحش فراهم می‌کند یکی از مهم‌ترین شاخص‌ها در گردشگری پایدار، شاخص‌های زیست محیطی است. همانند مدیریت انرژی، مصرف بهینه آب، کیفیت آب آشامیدنی، مدیریت فاضلاب، مدیریت پسماندهای جامد و کنترل توسعه، انتخاب شاخص‌های زیست محیطی ارتباط مستقیمی با وضعیت زیست محیطی و اهداف و فعالیت‌های منطقه گردشگری دارد. این نکته را باید در نظر گرفت که تمام شاخص‌های گردشگری پایدار با یکدیگر ارتباط نزدیک دارند و تنها در تلفیق با یکدیگر معنا و کاربرد پیدا می‌کنند، زیرا تمامی آنها با یکدیگر تعامل دارند، از هم تأثیر می‌پذیرند و بر کل سیستم گردشگری اثر می‌گذارند (عزیزپورفرد و قبادی علی آبادی، ۱۳۹۲).

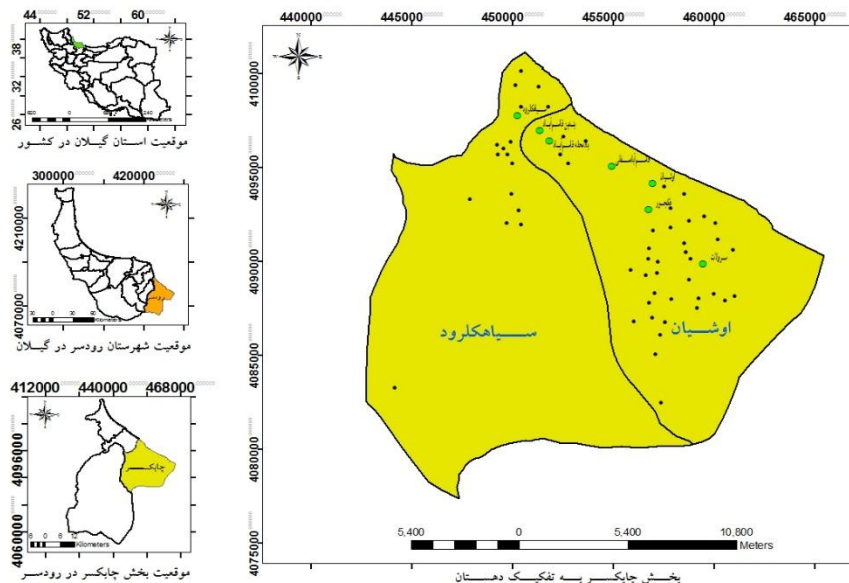
مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر به لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ روش مطالعه تحلیلی است جامعه آماری کلیه سرپرستان خانوار ۶۱ روستای بخش چابکسر می‌باشد، از این تعداد روستا، براساس نظر مسئولین و افراد صاحب نظر فقط ۷ روستا که دارای جمعیت بالای ۱۰۰ نفر و هدف گردشگری هستند انتخاب شدند. جهت بدست آوردن اطلاعات از دو روش میدانی و اسنادی بهره گیری شد. در شیوه اسنادی از طریق مراجعه به کتابخانه‌ها، سازمان‌ها، مراکز دانشگاهی و پژوهشی مربوطه، جمع‌آوری صورت می‌پذیرد و در روش میدانی از پیمایش در

روستاها و مصاحبه با متخصصین و کارشناسان و ساکنین محلی استفاده شد. ابزار تحقیق پرسشنامه‌ای در جهت آزمون فرضیه‌های تحقیق بود. به منظور عملیاتی کردن مؤلفه‌های این پژوهش از تعدادی گویه استفاده شد این گویه‌ها در نهایت براساس طیف لیکرت پنج تایی (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) تنظیم شدند. در تحقیق حاضر با توجه به ویژگیهای جامعه آماری روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب با حجم برگزیده شد. در این روش هر روستا یک طبقه و هر سرپرست خانوار یک واحد نمونه در نظر گرفته شد. در این تحقیق به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی و آزمون آماری میانگین پاسخها استفاده شد. در آمار توصیفی از جداول فراوانی و درصدها، میانگین‌ها و انحراف معیارها و در آمار استنباطی از آزمون کولوموگروف اسمیرنوف برای تعیین نرمال بودن متغیرها استفاده شد. بر اساس نتایج این آزمون سطح معنی داری از عدد $0/05$ کمتر بوده است، لذا غیر نرمال است. که این مهم منجر به انتخاب آزمون یک نمونه‌ای برای پاسخ فرضیه‌های تحقیق شده است. ضمناً برای انجام محاسبات بسته نرم افزاری ++Spss/pc به کار گرفته خواهد شد. بر اساس آمار و سرشماری سال ۱۳۹۰ این بخش دارای ۱۸۲۹۳ جمعیت و ۵۹۰۶ خانوار است که با جایگزینی در فرمول کوکران تعداد ۳۳۱ نفر به عنوان حجم نمونه برآورد شد.

نمودار ۱: فرآیند تحقیق

شکل ۱: نقشه محدوده مورد مطالعه (مأخذ: نگارنده براساس اطلاعات سازمان نقشه برداری کشور، ۱۳۹۲)

بخش چابکسر با ۳۱۷ کیلومترمربع مساحت در جنوب غربی دریای خزر و شرقی ترین نقطه استان گیلان و نیز در ناحیه شرقی شهرستان رودسر واقع شده و از نظر موقعیت جغرافیایی در ۳۶ درجه و ۳۸ دقیقه و ۳۷ درجه و ۱۳ دقیقه عرض شمالی و ۵۰ درجه و ۷ دقیقه و ۵۰ درجه و ۳۷ دقیقه طول شرقی جغرافیایی قرار دارد. از نظر توپوگرافی در شرایط ساحلی، جلگه‌ای و کوهپایه‌ای قرار دارد که ارتفاع حداقل آن به ۲۶-متر در ساحل دریا می‌رسد. میانگین بارندگی سالیانه منطقه ۱۳۵۹/۴ میلی متر است. به دلیل فاصله کم با کوه و دریا از اقلیم معتدل خزری برخوردار می‌باشد. با توجه به خصوصیات جغرافیایی حاکم بر منطقه یعنی رشته کوه البرز و دریای خزر، چابکسر از نظر جاذبه‌های گردشگری از تنوع ویژه‌ای برخوردار است. از این رو گردشگری در این حوزه از نوع طبیعت گردی است. مسافران و گردشگران با حضور در چابکسر در کوتاهترین فاصله زمانی می‌توانند از مواهب دریا و همچنین زیبایی عرصه‌های جلگه‌ای، کوهپایه‌ای، چشمه سارها، کشت زارها، رودها و سکونت گاههای انسانی بهره مند شوند (اصلاح عربانی، ۱۳۸۷، ۱۲۶۸).

با استناد به اطلاعات به دست آمده از سوی ساکنان هفت روستای منتخب مورد مطالعه و همچنین ادارات مرتبط همچون جهاد کشاورزی و میراث فرهنگی و گردشگری؛ درآمد سالانه هر خانوار از بخش کشاورزی و از بخش گردشگری به واسطه اجاره ویلا و فروش محصولات بوده است. این مقدار درآمد حاصل از گردشگری خصوصاً بیشتر در فصول اوج گردشگری در مقایسه با کشاورزی افزایش می‌یابد. در روستای تاریخی بندین قاسم آباد قلعه‌ای تاریخی وجود دارد که گردشگران زیادی هر ساله برای دیدن آن به این روستا می‌آیند. این قلعه یکی از پتانسیل‌های این روستاست با فروش بلیط به بازدیدکنندگان و مشخص نمودن مکانی به عنوان پارکینگ و دریافت هزینه می‌توان درآمد ساکنان این روستا را افزایش داد. روستای فکجور دارای چشمه‌ای است به نام دمکش که خاصیت درمانی دارد سالانه نه تنها ساکنان منطقه بلکه پژوهشگران زیست محیطی و گردشگران زیادی برای استفاده از آن به این روستا وارد می‌شوند و این فرصتی است که می‌توان از آن برای درآمدزایی ساکنان از آن بهره جست. از نقاط قوت سایر روستاها پرورش گل و گیاهان زینتی و وجود گلخانه‌های بزرگ است که در بخش صادرات و پخش محصولات گیاهی به سایر نقاط کشور مشغولند که این امر نه تنها مورد توجه گردشگران بلکه منبع مهم درآمدی برای ساکنان منطقه به شمار می‌رود. به دلیل وجود جنگل‌های بکر در این روستا گردشگران زیادی کوهپیمایی و طبیعت گردی وارد منطقه می‌شوند. برای رسیدن به مناطق جنگلی نیاز به ماشین‌هایی است که بتواند به راحتی از راههای صعب‌العبور بگذرد این امر فرصت جدید درآمدزایی در اختیار روستاییانی قرار می‌دهد که علی‌رغم داشتن ماشین‌های موردنظر، آشنایی کاملی با مناطق جنگلی دارند. روستاهای مورد مطالعه در جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱: مشخصات روستاهای مورد مطالعه

ردیف	نام روستا	شرح
۱	اوشیان	در سه کیلومتری شهر چابکسر واقع شده است. این روستا از شمال به ساحل دریای خزر و از جنوب به ارتفاعات کوه البرز متصل است. این روستا به قطب تولید گل و گیاه در استان مشهور است. دارای چشم اندازهای زیبا به همراه باغات و فضای سبز و همچنین قرار گرفتن در کنار ساحل زیبای دریای خزر به عنوان مهمترین مزیت این روستا به شمار می‌رود.
۲	فکجور	از جمله آثار معروف و دیدنی این روستا چشمه‌ای است که به نام دمکش معروف بوده است این چشمه در فاصله ۳ کیلومتری غرب چابکسر در ابتدای کوهپایه شمال البرز و در زیر آن وجود دارد، آب به صورت گردابی بیرون می‌ریزد و آمدن آب چشمه دم به دم است.
۳	سرولات و جواهر دشت	این روستا در منطقه‌ای مرتفع واقع شده است که با عبور از جاده جنگلی، منظره دو طرف جاده چشم‌ها را به خود خیره می‌کند. در میان دو رودخانه پر آب آچی رود و رودخانه و کوه ساموس در درون دره احاطه شده و راه ورودی روستاهای کوهستانی است. آبشار آچی رود نیز بسیار زیبا و جذاب است.
۴ و ۵ و ۶	مجموعه قاسم آباد (قاسم آباد سفلی، بندین قاسم آباد، بالامحله قاسم آباد)	تولیدات و فرآورده‌های عمده قاسم‌آباد عبارتند از: برنج، مرکبات و چای و تولید صنایع دستی و پارچه‌های ابریشمی که به نام چادر شب معروف است، چادر شب قاسم آباد از شهرت خاصی برخوردار است، بامبو بافی، حصیر بافی و انواع دست بافت‌های دستی از تولیدات این روستا است. یکی از سواحل زیبای چابکسر، ساحل طلائی قاسم آباد است. استخر آبندان گیشار، برج و قلعه تاریخی بندین و لباس قاسم آبادی که امروزه در بسیاری از نقاط جهان به عنوان لباس برتر معرفی شده است.
۷	روستای سیاهکلرود	کوههای سر به فلک کشیده پر از مرکبات و چای، دشتهای پر از شالی و قلعه‌های پر برف سامام، و رودخانه خشک‌رود محلی جذاب برای گردشگران را به وجود آورده است. استخر توریستی دوآب، هر ساله پس از سال زراعی جشنواره خرمن در این روستا بر پا می‌گردد.

یافته‌های تحقیق

به منظور تحلیل دیدگاه ساکنان روستایی درخصوص شاخص‌ها از آزمون آماری میانگین پاسخ‌ها و آزمون علامت تک نمونه‌ای استفاده شد. گردآوری داده‌ها، براساس طیف پنج درجه‌ای لیکرت انجام شد. با استفاده از آزمون فریدمن اقدام به تعیین تفاوت و اولویت‌بندی شاخص‌های گردشگری در افزایش درآمد ساکنان روستایی شد.

جدول ۲: یافته‌های تحقیق بر اساس شاخص‌های تعریف شده

شاخص‌ها	درصد شاخص‌ها				میانگین وزنی گویه‌ها	انحراف معیار وزنی گویه‌ها	میانگین رتبه	الویت بندی فریدمن
	خیلی کم	کم	متوسط زیاد	خیلی زیاد				
میزان رضایت جامعه محلی از درآمدزایی گردشگری	۱/۵	۲/۴	۲۸/۱	۵۷/۴	۳/۷۳	۰/۷۴	۵/۵۸	۷
تأثیر گردشگری بر افزایش درآمد شاغلان	۰/۹	۳	۲۶/۱	۵۸/۸	۳/۷۶	۰/۷۲	۵/۸۴	۶
تأثیر گردشگری بر افزایش قدرت خرید روستاییان	۰	۳/۳	۲۵/۷	۵۸/۳	۳/۸۰	۰/۶۹	۶/۰۳	۵
تأثیر گردشگری بر کاهش مهاجرت از روستا	۰/۶	۷/۳	۳۴/۷	۴۴/۱	۳/۶۲	۰/۸۲	۵/۳۸	۱۱
تأثیر گردشگری بر افزایش فروش صنایع دستی	۰	۴/۸	۳۲/۳	۵۲/۶	۳/۶۸	۰/۷۲	۵/۴۷	۱۰
تأثیر گردشگری بر افزایش درآمد خانواده‌های کم درآمد و فقیر	۱/۲	۱/۲	۲۲/۴	۵۸/۶	۳/۸۸	۰/۷۳	۶/۴۱	۳
تأثیر گردشگری بر افزایش درآمد ساکنان از طریق اجاره دادن ویلا و منزل	۰/۹	۱/۲	۱۸/۸	۴۹/۶	۴/۰۵	۰/۷۸	۷/۱۴	۱
تأثیر گردشگری بر افزایش فروش مواد غذایی تولید روستا	۰/۶	۲/۱	۲۹/۵	۴۹	۳/۸۳	۰/۷۷	۶/۲۱	۴
تأثیر گردشگری بر ایجاد درآمد پایدار برای مردم	۰/۹	۳	۲۳/۶	۵۲/۶	۳/۸۷	۰/۷۸	۶/۴۶	۲
تأثیر گردشگری بر افزایش فروش تولیدات روستایی	۰/۶	۱۳/۳	۲۸/۱	۵۸	۳/۷۳	۰/۷۱	۵/۶۹	۸
تأثیر گردشگری بر کاهش فقر در روستا	۱/۲	۳/۹	۳۳/۲	۴۸/۴	۳/۶۸	۰/۷۹	۵/۵۹	۹

براساس اطلاعات به دست آمده در جدول فوق شاخص تأثیر گردشگری بر افزایش درآمد ساکنان از طریق اجاره دادن ویلا و منزل با میانگین وزنی ۴/۰۵ در رتبه نخست قرار دارد میانگین وزنی کلیه شاخص‌ها از حد میانگین بالاتر است این بدان معنی است که همه ساکنان تغییر در وضعیت درآمد را با ورود گردشگران در منطقه تأیید کرده اند. همچنین شاخص تأثیر گردشگری بر کاهش مهاجرت از روستا با میانگین وزنی ۳/۶۲ پایین ترین رتبه را به خود اختصاص داده است. این امر نشان دهنده آن است که با ورود گردشگران به منطقه و افزایش درآمدزایی ساکنان از میزان مهاجرت روستاییان به شهرها کاسته شده است.

با توجه به آنکه متغیر تأثیر گردشگری موجب افزایش درآمد روستائیان در روستاهای مورد مطالعه، دارای توزیع غیر نرمال است، لذا از آزمون پارامتری علامت یک نمونه ای برای پاسخ به فرضیه استفاده خواهد شد. حال اگر فرض کنیم که M میانه واقعی متغیر تأثیر گردشگری موجب افزایش درآمد روستائیان در روستاهای مورد مطالعه باشد، لذا بایستی فرض‌های زیر را آزمون کنیم:

فرض صفر: گردشگری موجب افزایش درآمد روستائیان در روستاهای مورد مطالعه نشده است.

فرض یک: گردشگری موجب افزایش درآمد روستائیان در روستاهای مورد مطالعه شده است.

جدول ۳: آزمون علامت یک نمونه ای، تأثیر گردشگری موجب افزایش درآمد روستائیان در روستاهای مورد مطالعه

عوامل	میانگین انحراف معیار	میان	تعداد کمتر از تعداد مساوی	تعداد بیشتر	سطح معنی داری		
تأثیر گردشگری موجب افزایش درآمد روستائیان در روستاهای مورد مطالعه	۳/۷۸	۰/۵۱	۳/۸۲	۱۵	۲	۳۱۴	۰/۰۰۰۱

میانگین متغیر تأثیر گردشگری موجب افزایش درآمد روستائیان در روستاهای مورد مطالعه معادل ۳/۷۸ با انحراف معیار ۰/۵۱ و میان ۳/۸۲ شده است، همچنین سطح معنی داری آزمون علامت یک نمونه‌ای معادل ۰/۰۰۰۱ و از عدد ۰/۰۵ کمتر است، به این ترتیب به پرسش اصلی تحقیق پاسخ داده می‌شود و می‌توان تحلیل کرد که وضعیت متغیر وابسته (افزایش درآمد روستائیان) تحت تأثیر وضعیت متغیر مستقل (اثرات گردشگری) است بنابراین آزمون علامت تک نمونه‌ای مشخص کننده مناسبی در تحلیل است.

نتیجه گیری

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که پاسخگویان، اثرات گردشگری روستایی در روستاهای مورد مطالعه بخش چابکسر را در سطح (متوسط تا زیاد) ارزیابی کرده اند. منطقه مورد مطالعه فاقد مدیریت یکپارچه توسعه گردشگری است. هم سویی ضعیفی بین مدیریت بخش و سایر نهادهای عمومی و دولتی در توسعه گردشگری وجود دارد. در صورتیکه همکاری تمامی سازمانها به همراه مشارکت روستائیان الزامی است. عدم آموزش و کمبود دانش تخصصی از مشکلات گردشگری این بخش است. مهمترین نقطه قوت این منطقه برخورداری از مواهب طبیعی چشم نواز و فاصله کوتاه بین جنگل و دریاست که توجه هر گردشگری را به خود جلب می‌کند. مدیران دستگاههای دولتی این بخش نگاه صحیحی به گردشگری ندارند تلقی آنها به مقوله دریا و ساحل سنتی است. ضعف در تأمین منابع انسانی با مهارت‌های فنی وجود دارد. مهمترین مشکل گردشگری در چابکسر کمبود امکانات رفاهی، اقامتی و تفریحی است که البته می‌توان با مشارکت مردم و بخش خصوصی به توسعه امکانات گردشگری دست یافت

دلیل اصلی نیاز به برنامه ریزی توسعه گردشگری در روستاهای مورد مطالعه غلبه بر پایین بودن سطوح درآمد، ارائه فرصت‌های جدید شغلی و ایجاد تحولات اجتماعی در جامعه روستایی بخش چابکسراست چراکه کشاورزی به تنهایی نمی‌تواند اشتغال و درآمد کافی را برای ساکنین روستایی فراهم آورد. این امر توجه بیش از پیش سیاست گذاران و برنامه ریزان جهت افزایش رشد اقتصادی منطقه و رفع موانع توسعه‌ای از جمله عوامل زیربنایی، رفاهی، فرهنگی و... را می‌طلبد. در پژوهش حاضر، نقش گردشگری در اقتصاد روستایی بخش چابکسر از شهرستان رودسر براساس مؤلفه درآمد بررسی شد به منظور دستیابی به اهداف پژوهش با استفاده از آزمون‌های آماری میانگین پاسخ‌ها و علامت تک نمونه‌ای این مؤلفه مورد سنجش قرار گرفت. بررسی‌های حاصل از این آزمون‌ها بیانگر نقش مثبت فعالیت‌های گردشگری در بهبود وضعیت اقتصادی منطقه مورد مطالعه است. نتایج به دست آمده نشانگر آن است که با کاهش میزان تنوع فعالیت‌های اقتصادی در مناطق روستایی، ناپایداری سکونتگاههای روستایی در محدوده مورد مطالعه افزایش می‌یابد بدین ترتیب می‌توان استناد کرد که تنوع فعالیت‌های اقتصادی به واسطه ورود گردشگران و افزایش درآمدزایی در منطقه با پایداری سکونتگاهها ارتباط مستقیم دارد. گردشگران روستایی برای اقامت، خرید کالاهای محلی و خدمات، پول پرداخت می‌کنند. این پول‌ها در فعالیت‌های محلی جریان می‌یابد و موجب تحرک مناطق روستایی در برآورده کردن هر چه بهتر و بیشتر نیازهای بازدید کنندگان می‌شود و اثرات مهم اقتصادی آن به کند شدن روند تخلیه سکونتگاههای روستایی، کاهش مهاجرت به شهرها منتهی می‌شود. بخش چابکسر دارای قابلیت گسترده و رشد یابنده‌ای در بخش گردشگری است و چنانچه اقدامات توسعه‌ای انجام گیرند می‌تواند به یکی از قطب‌های اقتصادی کشور تبدیل شود براین اساس پیشنهاد زیر ارائه می‌گردد:

- لایروبی استخرهای طبیعی و آب بندان‌ها و ماهی دار کردن آنها، ضمن تولیدات پروتئینی مطمئن و ایجاد اشتغال، با اجرای مسابقات ماهیگیری در سطح روستاها که یک حرکت گردشگری - ورزشی است می‌تواند به عنوان یک راهکار ارزنده در برنامه ریزی کوتاه مدت گردشگری در روستاهای مورد توجه قرار گیرد.

- احداث موزه تاریخ طبیعی و تاریخ کشاورزی در روستای تاریخی بندبن قاسم آباد طی یک برنامه میان مدت.

- ساخت جزایر مصنوعی و سازه‌های شناور بر روی آب دریا مانند رستوران‌ها و آکواریوم‌های شیشه‌ای تا در آینده میزبان رویدادهای مختلف قرار گیرد.

- تهیه یک نشریه محلی در خصوص آموزش عمومی گردشگری برای ساکنان و تخصصی برای مجریان با ابعاد مختلف اجتماعی فرهنگی و اخبار و اطلاعات؛
- جشنواره گل و گیاهان زینتی و درمانی و درختچه‌های تزئینی و مرکبات در روستاهای
- مرمت و نگهداشت خانه‌های سنتی و قدیمی و استفاده از آنها به عنوان مسافراکاشانه در روستاهای مورد مطالعه.
- جلوگیری از تخریب اراضی کشاورزی در راستای توسعه اگروتوریسم به منظور تنوع بخشی به اقتصاد روستایی.
- توسعه صنایع دستی روستایی در جهت اشتغال زنان و جوانان روستایی و ایجاد منبع درآمد جدید و خارج شدن از اقتصاد فصلی روستا.

منابع

- ازکیا، مصطفی، ۱۳۸۴، مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی توسعه روستایی، تهران، انتشارات اطلاعات.
- افقه، سید مرتضی، نامور، احسان، ۱۳۸۶، بررسی متغیرهای مؤثر بر تقاضای گردشگری خارجی ایران (۱۳۵۰-۱۳۸۶)، مرکز گردشگری علمی-فرهنگی دانشجویان ایران.
- بدری، سید علی، مطیعی لنگرودی، سید حسن، سلمانی، محمد، علیقلی زاده فیروزجانی، ناصر، ۱۳۸۸، اثرات اقتصادی گردشگری بر نواحی روستایی مطالعه موردی نواحی روستایی بخش مرکزی نوشهر، نشریه جغرافیا و توسعه ناحیه ای، دوره هفتم، شماره دوازدهم.
- بول، آدریان، ۱۳۷۹، اقتصاد سفر و جانگردی، ترجمه: علی اعظم محمدبیگی، تهران، مؤسسه فرهنگی آینده پویان.
- پاپ زن، عبدالحمید، قبادی، پرستو، زرافشانی، کیومرث، گراوندی، شهیر، ۱۳۸۹، مشکلات و محدودیت‌های گردشگری روستایی، فصلنامه پژوهش‌های روستایی.
- پاپلی یزدی، محمدحسین؛ سقایی، مهدی، ۱۳۹۲، گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، تهران، انتشارات سمت، چاپ هشتم.
- پورمحمدی، محمدرضا، نعیمی، کیومرث، ایرانی، احمد، ۱۳۹۴، ارزیابی و تدوین استراتژی‌های توسعه پایدار گردشگری شهرستان بانه، گردشگری شهری، دوره ۲، شماره ۳.
- سقایی، مهدی، جوانبخت، زهره، ۱۳۹۱، امکان سنجی گردشگری روستایی در خراسان شمالی مطالعه موردی منطقه اسفیدان، دوفصلنامه مطالعات گردشگری، سال اول، شماره اول.
- سلیمی سودرجانی، احسان، محمودی نیا، داود، زارعی نمین، علی، پورشهبابی، فرشید، ۱۳۹۰، اثرات درآمدی صنعت جهانگردی بر رشد اقتصادی کشورهای اسلامی عضو D8، فصلنامه مدیریت گردشگری، شماره پنجم.
- شریف زاده، احمد، مرادنژاد، حمید، ۱۳۸۱، گردشگری روستایی و توسعه پایدار روستایی، مجله جهاد، شماره بیست و دو.
- شمس‌الدینی، علی، ۱۳۸۹، گردشگری روستایی راهکاری سازنده برای توسعه روستایی نمونه موردی روستای فهلیان، مسکن و محیط روستا، شماره ۱۳۱.
- عارف، بهروز، ۱۳۹۲، بررسی نقاط ضعف و قوت، فرصت و تهدید صنعت گردشگری ایران با تأثر گذاری بر تولید ملی و اشتغال، اولین همایش الکترونیکی ملی چشم انداز اقتصاد ایران با رویکرد حمایت از تولید ملی.
- عزیزپورفرد، فضل‌اله؛ قبادی علی آبادی، سارا، (۱۳۹۲)، بررسی اثرات زیست محیطی صنعت گردشگری در توسعه پایدار، کنفرانس ملی محیط زیست پایدار، همدان.
- فاضلی، محمدجواد، عمانی، محمدرضا، ۱۳۹۲، پیامدهای اثر اقتصادی گردشگری بر توسعه روستایی، اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار.
- فرزین، محمدرضا، ۱۳۸۳، اقتصاد گردشگری، شرکت چاپ و نشر بازرگانی (مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی).
- فرید، یداله، ۱۳۸۱، لزوم نگاه ویژه بر گردشگری و صنعت توریسم، فضای جغرافیایی، شماره ۸.
- قدمی، مصطفی، غلامیان بایی، محمد، ۱۳۹۳، اثرات گردشگری (پیامدها، چارچوب‌ها و سیاست‌ها)، انتشارات مهکامه، چاپ اول.
- قدیری معصوم، مجتبی، ضیانوشین، محمدمهدی، خراسانی، محمدامین، ۱۳۸۹، پایداری اقتصادی و رابطه آن با ویژگیهای مکانی-فضایی: مطالعه موردی روستاهای دهستان کوهین شهرستان کیبودرآهنگ، فصلنامه روستا و توسعه، شماره دوم.
- کریم زاده، حسین، ولایی، محمد، منافی آذر، رضا، ۱۳۹۵، نقش تنوع بخشی به فعالیت‌های پایداری اقتصاد روستایی مطالعه موردی دهستان مرحمت آباد میانی، مجله آمایش جغرافیایی فضا، سال ششم، شماره یکصد و بیستم.
- مطیعی لنگرودی، سید حسن، رضائیه آزادی، مریم، ۱۳۹۲، ارزیابی اثرات اقتصاد گردشگری از دیدگاه جامعه میزبان در تفرجگاه بند ارومیه، مجله اقتصاد فضا و توسعه روستایی، شماره چهارم.

- ملکی، آرش، خراسانی، محمدامین، ۱۳۹۳، تحلیل اثرات گردشگری بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی نواحی روستایی مطالعه موردی دهستان ناتل کنار سفلی شهرستان نور، فصلنامه دانش انتظامی، دوره چهارم، شماره دوازدهم.
- ناصری، علیرضا، باسرخا، مهدی، حسن زاده، محمد، مسائلی، ارشک، ۱۳۸۸، بررسی تأثیر هزینه‌های مختلف دولت بر اشتغال غیرکشاورزی و فقر در مناطق روستایی ایران، پژوهش‌های اقتصادی، سال ۹، شماره ۴.
- نسترن، مهین؛ رضایی شهایی، رامین، ۱۳۸۸، تحلیل مدل ضرایب تکاثر در توسعه صنعت گردشگری، مجله آرامانشهر، شماره ۲.
- همایون، محمدهادی، (۱۳۸۴)، جهانگردی: ارتباطی میان فرهنگی، انتشارات دانشگاه امام صادق، تهران، چاپ اول.
- یاسوری، مجید، ۱۳۹۴، مقدمه‌ای بر اقتصاد روستایی، انتشارات دانشگاه گیلان، چاپ اول.
- Bilali, Hamid EL. And Despotovic, Aleksandra. (2014) Perceptions of rural tourism development potential in south eastern Bosnia, *International journal of environmental and rural development (IJERD)*
- Draganic, Aleksander. (2013) rural torism and local development in a time of economic crisis, *Centrostudi di politica internazionale CESPI*.
- D.V, Raghavendra. & Raddy, Vijayachandra. (2016) rural tourism- A catalyst for rural economic growth, *International journal of humanities and social science invention*, vol 5.
- Maksimovie, Mladan. & Mihajlovie, Dragan. & Urosevie, Snezana. (2012) Economic effects of rural tourism in eastern Serbia based on the concept of sustainable development, *Multidisciplinary research journal*.
- Nwgaraju L.G, B.Chanderashekara, (2014).. Rural tourism and rural development in India. *International journal of interdisciplinary and multidisciplinary studies (IJIMS)*., vol 1, No.6, 42-48.
- Richardson, Robert B. (2010) the contribution of tourism to economic growth and food security, USAID Mali, office of economic growth.
- Snieska, Vytautas. & Barkauskiene, Kristina & Barkauskas, Vytautas. (2014) the impact of economic factors on development of rural tourism: Lithuania